

VLOEK OF ZEGEN?

Lieneke Koornsta

Volgens een bekend gezegde komt alle zegen van boven. Niet alleen de voetganger die op 15 september 2012 in de buurt van het Haarlemse Holland Casino een stalen steigerbuis op zijn hoofd kreeg zal daar anders over denken. In het Oudtestamentische verhaal moest de slang als eerste geloven aan de vloek die van boven kwam. Toch is het de vraag of de tegenstelling tussen gezegend en vervloekt worden altijd opgaat.

In de *Septuaginta*, de Griekse vertaling van het *Oude Testament* (omstreeks 250 voor onze jaartelling), wordt het Hebreeuwse woord voor zegenen, *baruch*, consequent vertaald met *eulogein*: goed over iemand spreken. De *Vulgata*, de Latijnse vertaling van de *Septuaginta*, nam dit over in de vorm van het woord *bene-dicere*: goed spreken, goede woorden spreken en vervolgens de daad bij het woord voegen.

Iemand zegenen wil dus zeggen: met liefde en respect iemands naam noemen, over de ander geen kwaad spreken (*male dicere*) maar hem of haar groot maken, leefruimte geven, en je daarbij zo inzetten dat hij of zij het leven aandurft en tot bloei komt.

Anders gezegd: zegenen is het allerbeste met de ander voorhebben, de ander liever sterken en stimuleren dan op zwakheden betrappen, zo spreken dat je in de ander de goede krachten oproept. Zegenen houdt in dat je iemand groot maakt door te appelleren op het goede in hem of haar. Zegen is een vorm van bevestiging, van waardering.¹

In *balal*, een ander Hebreeuws woord voor zegenen, is dit ook terug te zien: *balal* betekent verspreiden, uitstrooien, sprenkelen. Denk aan het ritueel van de ziekenzalving waarin een terminale

patiënt de zegen ontvangt om uit het aardse leven weg te mogen gaan.

Listig

In het Bijbelboek *Genesis* is in het scheppingsverhaal voor het eerst sprake van zegenen.

De levende wezens die de Bijbelse God in de wateren laat wemelen en het gevogelte dat Hij laat vliegen over de aarde en langs het uitspannel des hemels, zegent Hij met de woorden: 'Weest vruchtbaar, wordt talrijk en vervult de wateren in de zeeën, en het gevogelte worde talrijk op de aarde.'²

Volgens deze lezing over het ontstaan van de wereld, het heelal, de flora, de fauna en de mens, scheidt God vervolgens het vee en al het kruipend en wild gedierte, maar blijft een zegen uit. De mensen die Hij vervolgens naar Zijn beeld maakt, man en vrouw scheidt Hij hen, krijgen de zegen weer wel.³ God maakt dus al heel vroeg onderscheid. Het is de vraag of dat in dit geval werkelijk uitmaakt. Immers in al deze gevallen houdt de zegen vooral het vruchtbaar en talrijk zijn in, kortom het verwerven van een groot nageslacht. Wel, ook het vee en al het kruipend en wild gedierte is vruchtbaar gebleken en talrijk geworden. Dat geldt

¹ Leen den Besten: *Zegenen en gezegend worden*, pag 1.,
www.protestantsegemeentezevenaar.nl

² *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Genesis 1: 20-23*

³ *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Genesis 1: 27-28*

zelfs voor de slang, in de Bijbel aangeduid als 'het listigste van alle dieren des velds die de Here God gemaakt had'. Het dier krijgt na Adam en Eva te hebben verleid om van de vrucht van de boom der kennis van goed en kwaad te eten, als eerste de vloek over zich uitgesproken: God vervloekt hem onder al het gedierte des velds. En dat niet alleen, God zal ook 'vijandschap zetten tussen u en de vrouw, en tussen uw zaad en haar zaad.'⁴

Het Hebreeuwse woord voor vloek is *aroer*: dit houdt al het kwaad in dat iemand kan treffen, dus ziekte en dood, armoede, onvruchtbaarheid, nederlagen lijden, te schande gemaakt worden en een slechte naam krijgen.⁵ Adam en Eva krijgen een straf opgelegd. Om de straf aan Adam in vervulling te kunnen laten gaan, vervloekt God de aardbodem. Zij zal doornen en distels voortbrengen en Adam zal al zwoegend 'van het gewas des velds' kunnen eten.⁶

Teken

Uit de relatie van Adam en Eva worden Kaïn en Abel geboren. De bekendheid van beide broers heeft alles te maken met de offers die zij op latere leeftijd aan God brengen. Landbouwer Kaïn offert vruchten van het land, schaapherder Abel offert één van zijn beste dieren. God is één en al belangstelling voor Abels offer, maar het offer van Kaïn negeert Hij straal. Dat roept kwaadheid op bij Kaïn. God roept Kaïn daarover ter verantwoording. De stemming van Kaïn wordt er niet beter op. Hij neemt

⁴ *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Genesis* 3: 14-15

⁵ *Zegenen, wat is dat?*

www.hetlichtdeslevens.nl

⁶ *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Genesis* 3: 17-18

zijn broer mee de velden in waar hij hem vermoordt. Die daad ontgaat God niet. Op Gods vraag waar Abel is, antwoordt Kaïn: 'Ik weet het niet: ben ik mijn broeders hoeder?' Maar de alwetende God weet het wel en zegt: 'Wat hebt gij gedaan? Hoor, het bloed van uw broeder roept tot Mij van den aardbodem. En nu, vervloekt zijt gij, ver van de bodem, die zijn mond heeft opengesperd om het bloed van uw broeder van uw hand te ontvangen.'⁷ Zo is Kaïn de eerste mens die God vervloekt.

Kaïn noemt de door hem gepleegde misdaad te groot om de straf te dragen. In één adem door zegt hij: 'Zie, Gij verdrijft mij heden uit het land en ik zal voor Uw aangezicht verborgen zijn, een zwerver en een vluchteling op aarde; ieder die mij aantreft zal mij doden.' Daarop stelt God Kaïn een teken, in de volksmond het Kaïnsteken, dat de belofte in zich draagt dat niemand die hem aantreft, hem zal kunnen verslaan. Het teken kan hier worden opgevat als zegen.

Onderscheid & tweedracht

In al deze verhalen is onderscheid een thema. Hoe is het bijvoorbeeld mogelijk dat God alleen het dierenoffer van Abel aanvaardt en Kaïns offer afwijst? 'In Kaïns ogen is er geen reden tot achterstelling. God, zo moet het hem wel voorkomen, weigert hem een gelijke behandeling. Beslissend is dat die strijd om het onderscheid begint omdat God zelf onderscheid heeft gemaakt – tussen Kaïn en Abel', aldus Rüdiger Safranski.⁸ Hij wijst erop dat het lijkt of God inziet dat Hij medeschuldig is, want al vervloekt hij Kaïn, Hij neemt hem tevens onder Zijn

⁷ *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Genesis* 4: 1-16

⁸ *Kaïns kinderen*, Hans Dijkhuis, uitg. Boom, 1999, blz. 275

hoede: 'Wie Kaïn doodt zal zevenvoudig boeten.'

Safranski vraagt zich af of Kaïns kwaad niet ook het gevolg is van Gods onrechtvaardigheid, en constateert dat God sterker is betrokken bij het drama van Kaïn dan bij de zondeval, die hij alleen maar 'toelaat'.

Volgens Safranski houdt de God uit het Bijbelboek *Genesis* niet op met het zaaien van tweedracht. 'Integendeel, zodra Hij één volk uitverkiest, er een verbond mee aangaat, zet Hij het aan tot een vaak meedogenloze strijd tegen andere volkeren, en beveelt Hij soms de vernietiging van de overwonnen vijand.' Dit is ook de God die later door Job wordt aangeklaagd. Steeds weer duikt het beeld op van een God in wie kwaad en goed zijn verenigd, aldus Safranski. Hij beschouwt God als de bewaarder van het onderscheid.⁹

Als God de bewaarder is van het onderscheid, zoals Safranski stelt, dan kan het niet anders dan dat God niet alleen heel bewust de boom van kennis van goed en kwaad in de hof van Eden heeft geplaatst, maar ook dat God heel bewust de slang erin heeft laten kruipen om Adam en Eva ervan te laten eten en zo tweedracht te zaaien.

Overigens gaf God Adam al eerder de opdracht onderscheid te maken door 'al het gedierte des velds en al het gevogelte des hemels' tot de mens te brengen 'om te zien hoe deze het noemen zou.'¹⁰ Volgens Ken Wilber behelst dit meer dan het beestje een naam geven: 'Hij moest leren een geestelijke grenslijn te trekken tussen de verschillende groepen dieren want

dan alleen was hij in staat de verschillende beesten volledig te herkennen en te benoemen. In andere woorden, de grote taak waar Adam als eerste aan begon, was het construeren van mentale of symbolische scheidslijnen. (...) Adam trok grenzen.'¹¹

Wilber betoogt dat toen Adam zondigde de hele wereld van tegenstellingen die hij zelf had helpen creëren, als een plaag over hem heen viel. 'Pijn tegenover plezier, goed tegenover kwaad, leven tegenover dood, werk tegenover spel – de hele horde van conflicten veroorzakende tegenstellingen, bestormde de mensheid. (...) Wat Adam leerde – te laat – is dat "Waar trek ik de grens?" eigenlijk betekent "Waar vindt de strijd plaats?"' In de ogen van Wilber is de boom van kennis van goed en kwaad eigenlijk de boom van de tegenstelling van goed en kwaad.¹² Maar als God de bewaarder is van het onderscheid, zoals Safranski stelt, dan kan de boom van kennis van goed en kwaad evenzeer staan voor onderscheid van goed en kwaad. Onderscheid impliceert inzicht, tegenstelling impliceert conflict.

Ofschoon er aangaande de bovengeschetste gebeurtenissen in het Bijbelboek *Genesis* geen passage te vinden is waaruit te concluderen valt dat God inzag dat Hij medeschuldig is aan 'de eerste zonde', kan de wil van God ook hier moeilijk worden ontkend. Zowel de rol als de situering van de slang versterken deze stellingname gegeven de symboliek van 'het listigste van alle dieren des velds, die de Here God gemaakt had'. Immers, de slang met de staart in de bek wordt van oudsher gezien als een kosmische energie die het universum omvat en de

⁹ *Kaïns kinderen*, Hans Dijkhuis, uitg. Boom, 1999, blz. 275 – 276

¹⁰ *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Genesis 2*: 19

¹¹ *Zonder grenzen*, Ken Wilber, uitg. Karnak, 1986, blz. 26 - 27

¹² *Zonder grenzen*, Ken Wilber, uitg. Karnak, 1986, blz. 28 - 29

chaos bevrucht, terwijl de rechtopstaande slang behalve soevereiniteit en koninkrijkheid ook goddelijke autoriteit verzinnebeeldt.^{13 14}

Voor Charles-Marie Leconte de Lisle is het duidelijk dat God een hekel heeft aan paradijselijke harmonie en vrede.¹⁵ 'God, die volgens Zijn sinistere plan Kaïn met Zijn eigen woede verblindde: de grove onrechtvaardigheid van God is Abels enige moordenaar. God is de eigenlijke dader.'¹⁶ Zo bezien valt ook te stellen dat het God was, die volgens Zijn sinistere plan Adam en Eva met zijn eigen machtsbelustheid verblindde: daarmee is de behoefte van God aan tweedracht de enige eerste zonde. Ook hier is God de eigenlijke dader.

Geen verbandmiddel

De listigheid die de slang door God is ingegeven, is eveneens terug te vinden bij Rebekka die haar jongste zoon Jacob helpt om de vaderlijke zegen te ontfutselen aan haar oudste zoon Esau. Dit alles opdat de oudste de jongste dienstbaar zal zijn, zoals door God beoogd.¹⁷

God zet hier niet alleen aan tot list maar ook tot bedrog. Immers, Rebekka doet er alles aan om ervoor te zorgen dat de vrijwel blinde Isaäk denkt dat Esau voor hem staat. Ze hult Jacob niet alleen in de beste kleren van haar oudste zoon, ze trekt ook vellen van geitenbokjes over zijn armen en hals om er een even ruig type van te maken. Ook bereidt zij een

voortreffelijke jachtschotel, een kwaliteit van Esau waarover Jacob niet beschikt.

De slaafse wijze waarop Rebekka gehoor geeft aan hetgeen God haar tijdens haar zwangerschap heeft ingefluisterd, ontdoet de ouderlijke zegen van de kracht die welbeschouwd voor ieder kind van belang is: hem of haar groot maken, leefruimte geven, en je daarbij zo inzetten dat hij of zij het leven aandurft en tot bloei komt. Op het moment dat Isaäk en Esau geconfronteerd worden met het bedrog, treedt God niet op om een brug te slaan die het recht opent op de ouderlijke zegen voor ieder kind. De terechte afrekening die in dit verhaal plaatsvindt met alle rechten voor de oudste, de machtigste, de krachtigste, houdt nu alleen maar een omkering in.

Jacob vlucht vervolgens voor zijn broer, jarenlang. De zegen die hij heeft verworven houdt dus tegelijkertijd een vloek in.

Later heeft Jacob een strijd te voeren met een onbekende, die uiteindelijk God zelf blijkt te zijn. De goddelijke zegen die Jacob hiermee ten slotte verwerft, betreft niet alleen Jacob zelf maar het hele Joodse volk. Daarmee manifesteert God zich opnieuw niet als een bruggenbouwer. Immers, vanaf dat moment geldt het volk Israël, ofwel het Joodse volk, als het uitverkoren volk.¹⁸ Deze goddelijke zegen mag weliswaar solidariteit bewerken onder het Joodse volk, maar brengt als een vloek scheiding en vervreemding teweeg met alle andere volkeren.

God komt hier niet op voor de ontwikkeling van wereldburgerschap, net zo min als George W. Bush dat deed toen hij na de terroristische aanslagen van 11 september 2001 de

¹³ 5de *Cyclus – Oude wijsheid opnieuw actueel*, www.henkenmialeene.org

¹⁴ *Slangensymbolen uit de oudheid*, www.arendlandman.nl

¹⁵ *Kaïns kinderen*, Hans Dijkhuis, uitg. Boom, 1999, blz. 265

¹⁶ *Kaïns kinderen*, Hans Dijkhuis, uitg. Boom, 1999, blz. 264

¹⁷ *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Genesis 27: 1-40*

¹⁸ *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Genesis 32: 22-31*

Amerikanen uitnodigde om gezamenlijk het lied 'God bless America' aan te heffen in plaats van 'God bless the world'.

'Religion to me has always been the wound, not the bandage', stelt Dennis Potter.¹⁹ In diezelfde lijn is te stellen dat God zelf de wond is en niet het verbandmiddel.

Aan de vervloeking die God uitspreekt over de slang²⁰, geeft Jezus van Nazareth, Gods Zoon, opnieuw stem tijdens Zijn roeping van de apostelen: 'Ik ben gekomen om tweedracht te brengen.'²¹ Vijandschap zetten houdt weinig anders in dan tweedracht brengen. Verwondingen gegarandeerd.

Slaafse gehoorzaamheid

Verwondingen moet Isaäk zeker hebben opgelopen toen God het geloof van zijn vader Abraham op de proef stelde. Die proef houdt in dat Abraham zijn enig kind moet offeren.

Abraham gehoorzaamt, hij gehoorzaamt slaafs en neemt Isaäk mee de berg op die God daarvoor heeft aangewezen. Hij bouwt daar een altaar en legt Isaäk op het hout. Daarna neemt hij het meegebrachte mes ter hand om zijn zoon te slachten. Op dat moment geeft

God hem te verstaan: 'Strek uw hand niet uit naar de jongen en doe hem niets, want nu weet ik dat gij godvrezend zijt, en uw zoon, uw enige, Mij niet hebt onthouden.' Een met zijn horens in het struikgewas verwarde ram is het redelijk alternatief. De goddelijke zegen volgt: 'Omdat gij dit gedaan hebt en uw zoon, uw enige, mij

niet onthouden hebt, zal ik u rijkelijk zegenen.'²²

Met het in die tijd gebruikelijke ritueel om kinderen te offeren, lijkt God hier af te rekenen. De jongen mag zijn leven leven, hij mag volwassen worden. Zo bezien gaat dit verhaal ook over loslaten.

Over hoe Isaäk dit uitje heeft beleefd is nergens in de Bijbel ook maar één woord terug te vinden. Net zoals er in dit heilige boek ook geen enkel woord valt te bespeuren over hoe Abel het heeft ervaren dat God zijn broer en diens offer totaal negeerde.

God lijkt wars te zijn van rebellie. In ruil voor slaafse gehoorzaamheid toont Hij zich zeer royaal met zijn zegeningen. 'How does this God relate to issues of good and evil, right and wrong action?', vraagt het duo Beverley & Brian Clack zich af. 'Is an action good because God says that it is good, or is an action good because it is good?'²³

Kan het goed zijn dat een vader zijn zoon op een stapel hout vastbindt en zijn mes trekt om hem te slachten? Kan het goed zijn dat het een man geen biet interesseert als er in het geheel geen aandacht is voor zijn broer? De menselijkheid verliest hier haar gezicht omdat het natuurlijke gevoel van medelijden en de mentale factor van mededogen hier ontbreken. George Byron verbindt dergelijk gedrag in moreel opzicht aan naïviteit. Over de engelen die aan Gods kant staan schrijft hij: 'Ze vereren het woord dat ze te horen krijgen, en beschouwen als goed en kwaad wat hun is verkondigd in hun vernedering.' Tot zelfstandig nadenken, op grond

¹⁹ *The Philosophy of Religion*, Beverley Clack & Brian R. Clack, uitg. Polity Press, 2008, blz. 185

²⁰ *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Genesis* 3: 15

²¹ *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Matthéüs* 10: 35

²² *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Genesis* 22: 1-19

²³ *The Philosophy of Religion*, Beverley Clack & Brian R. Clack, uitg. Polity Press, 2008, blz. 173-174

van hun eigen ervaring, zijn ook de goede engelen niet in staat.²⁴

Als slaafse gehoorzaamheid een zegen inhoudt, een belofte op een paradijs, staat de weg open om 'to believe that the people you are killing are of no consequence and are definitely not valued by God'.²⁵ Er is geen wachten meer op het moment dat 'de Zoon des mensen komt' die de schapen van de bokken scheidt en de schapen aan zijn rechterhand zegent en de bokken aan zijn linkerhand vervloekt.²⁶ Wie niet slaafs gehoorzaamt aan de wetten waarvan men meent dat ze zijn ingegeven door God, dus rebelleert, wacht de vervloeking die van oudsher binnen de monotheïstische godsdiensten op de schouders van de bokken, de zondebokken, rust. Niet voor niets wordt de duivel getekend met bokkenhorens.

Toch is het uitgerekend Jezus van Nazareth, de Zoon van God, de Zoon des mensen, die de Schriftgeleerden hekelt die 'zwarte lasten bijeen binden en die op de schouders van mensen leggen, maar ze zelf niet met hun vinger willen verroeren.'²⁷ Naar hen heft Hij Zijn vinger: 'Wee u, gij huichelaars, want gij sluit het Koninkrijk der hemelen toe voor de mensen.'²⁸

Vanwege dergelijke uitlatingen wordt Jezus als een rebel gezien.

Offerlam

Niet alleen Jezus, ook Kaïn is te typeren als een rebel. Kaïn weigert

zich immers te verenigen met het door God gemaakte onderscheid, terwijl hij niets heeft misdaan.

Het enige antwoord op de vraag waarom God het offer van Abel wel aanneemt en dat van Kaïn niet, kan juist vanwege deze parallel wellicht meer inhouden dan dat God een jalouse, onrechtvaardige tweedrachtzaaier is. De vraag waarom en vooral ook waartoe Hij onderscheid maakt, dient zich daarbij aan.

Kaïn offert fruit, Abel een lam.

De biologische vader Abraham hoeft uiteindelijk zijn biologische zoon niet te offeren, maar de goddelijke God offert zijn eigen goddelijke zoon wél, waarmee Zijn Zoon verwordt tot het offerlam, het Lam Gods.

Het offer van Abel kan worden gezien als de voorbode van het offer dat God zelf bracht met Zijn Zoon. Het is een teken dat voorafgaat aan het teken waarover God de profeet Jesaja laat spreken: 'Zie, de jonkvrouw zal zwanger worden en een zoon baren; en zij zal hem de naam Immanuël geven. Boter en honing zal hij eten, zodra hij het kwade weet te verwerpen en het goede te verkiezen.'²⁹ Dit teken betreft de aankondiging van de geboorte van het Lam Gods. Daarom alleen is het offer van Abel van een dusdanig grote betekenis dat God daarop al Zijn aandacht vestigt.

Ofschoon God Kaïn in eerste instantie vervloekt, stelt Hij hem uiteindelijk ook een teken, het teken dat de belofte in zich draagt dat niemand die hem aantreft, hem zal kunnen verslaan.

Ook met Esau die achtergesteld wordt op Jacob, komt het uiteindelijk nog wel goed, hij zet de stap tot verzoening met zijn jongere tweelingbroer.

Maar het volk Israël, het Joodse volk, het uitverkoren volk, verkeert nog altijd

²⁴ *Kaïn's kinderen*, Hans Dijkhuis, uitg. Boom, 1999, blz. 261

²⁵ *The Philosophy of Religion*, Beverley Clack & Brian R. Clack, uitg. Polity Press, 2008, blz. 173

²⁶ *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Matthéüs 25: 31-46*

²⁷ *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Matthéüs 23: 4-5*

²⁸ Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Matthéüs 23: 13*

²⁹ *Bijbel*, Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Jesaja 7: 14-15*

in strijd. Het drama van Kaïn en Abel lijkt zich in hen te blijven herhalen.

De vraag is of God ook hieraan schuldig is. Zeker vanuit het besef dat God niet alleen Zijn goddelijke zoon Jezus offert om Zijn grote plan niet te laten falen, maar ook Zijn mensenzoon Judas van Iskarioth. Jezus kondigt het verraad door deze discipel zelf aan: 'Die is het, voor wie Ik het stuk brood indoop en aan wie Ik het geef.'³⁰ In plaats van dat Jezus vanuit deze alwetendheid Judas waarschuwt het niet te doen, leidt Hij hem in verzoeking. Alsof het *Onze Vader* voor Hem, Jezus van Nazareth, een frase is, en verder niets.³¹ Gezien de toevoeging van Jezus dat het 'voor die mens goed was geweest, als hij niet geboren was', wekt Hij hier wel degelijk die suggestie.³² Het is de vraag waarom en waartoe Jezus ervan afziet om Judas te behoeden voor het kwaad.

Zonder Judas geen kruis, zonder kruis geen vrijmaking van zonden. Jezus en Judas gaan voor exact hetzelfde hogere doel. Judas toont zich de meest trouwe discipel door Jezus als offerlam over te leveren, gelijk Abraham zijn zoon. Jezus verwijst hier ook naar als Hij na Zijn gevangenneming tot de schare spreekt: 'Dit alles is geschied, opdat de schriften der profeten in vervulling zouden gaan.'³³ En Judas stelt een daad die van hetzelfde getuigt: hij werpt de verkregen zilverlingen de tempel in, een teken waarmee hij de vrome Zacharia navolgt en er zo aan

herinnert dat hij God gehoorzaamd heeft.³⁴

Opnieuw is God de eigenlijke dader in dit Bijbelse verhaal waarin goed en kwaad samengaan. Safranski's these dat goed en kwaad samenhuizen in God wordt hiermee onderstreept.

Evolutie

Groot verschil is dat God in het verhaal dat Jezus en Judas onlosmakelijk met elkaar verbindt, niet de intentie heeft om tweedracht te zaaien maar juist om genade te bewerkstelligen voor de mens. Door Jezus, in Jezus, zet God Judas aan tot het plegen van verraad, heilig verraad.

Door Jezus, in Jezus, laat Hij de wond die Hij is zien. Het teken is hier de wond, de wond van een zegen die tegelijkertijd vloek is. Vloek en zegen zijn met elkaar verenigd in de wond zoals vloed en eb met elkaar verenigd zijn in de zee.

Doordat God Zelf Adam en Eva op een spoor zette dat wel móest leiden tot de zondeval, bood Hij de mens andere mogelijkheden dan als een Godsbrave engelen eeuwig rond te zweven in een soepjurk, blazend op een trompetje: de mens mag zelf nadenken en evolutie maken. De vloek is hier de zegen: doordat de mens weg mocht uit die tuin werd hij vrijgegeven om te worden wie hij is. Daarbij draagt de mens de zegen met zich om vruchtbaar en talrijk te zijn in de meest brede zin van het woord: vruchtbaar en talrijk met wat hij in zich draagt aan mogelijkheden en talenten.

God moest Adam en Eva wel vervloeken om hen de zegen te kunnen geven over hun tocht richting aarde ('*adamah*') teneinde cocreator te kunnen zijn. En inderdaad, dat is ook zweten...

³⁰ Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Johannes 13*: 26

³¹ *De zaak Judas*, Walter Jens, 1976, uitg. Ten Have, blz. 13

³² Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Matthéüs 26*: 24-25

³³ Het Nederlandsch Bijbelgenootschap, 1952, uitg. H. Veenman & Zonen, *Matthéüs 26*: 56

³⁴ *De zaak Judas*, Walter Jens, 1976, uitg. Ten Have, blz. 11

God maakte de cirkel rond door na Zijn eigen wond te hebben getoond in het lijden en overlijden van Zijn goddelijke zoon, de hemel voor Hem te openen. Jean-Luc Nancy stelt dat dit overlijden, deze dood, serieus genomen moet worden, omdat zij misschien iets over het leven vertelt. Jezus staat weliswaar op van de dood, alleen houdt dat geen eeuwig leven in, maar dat de dood voortleeft, opstaat, in Jezus. Zijn gang naar de hemel is een gebeurtenis, de gebeurtenis van een verschijning die tegelijkertijd een verdwijning is.³⁵

Ook daarin toont zich de eenheid van tegenstellingen, waarop Jezus doelt met zijn antwoord op de vraag wanneer de hemel, het Koninkrijk Gods, zich opent: 'Als gij de twee één maakt, en als gij het binnenste maakt als het buitenste en het buitenste als het binnenste, en het hoge als het lage, en als gij het mannelijke en het vrouwelijke maakt tot één enkele, dan zult gij ingaan tot het Koninkrijk Gods.'³⁶

Daar zijn de vloek en de zegen als één, daar vindt de strijd, de tweestrijd, niet langer plaats. Aan de mens, aan ons dus, de uitnodiging om ook daarin als wereldburgers na te denken en zowel onderscheid als evolutie te maken.

Kern van zegen

Om iets te kunnen ervaren als zegen of vloek is het van belang in welke positie je je bevindt. In het binnen de psychosynthese ontwikkelde Basic Perinatal Matrice-model worden er vier posities onderscheiden.

De eerste, BPM I, is gebaseerd op de paradijselijke situatie, die ook kan worden aangetroffen in de baarmoeder. BPM I geeft een ervaring van veiligheid, koestering, warmte. De kwaliteit hiervan is eenheid, heelheid, volledigheid. De potentie is mystiek.

In de tweede, BPM II, is de uitdrijving een feit. Hierbij vindt de confrontatie plaats met gevoelens als angst, verdriet en machteloosheid. De kwaliteit die hieronder ligt is overgave. De potentie is de bereidheid te leven.

Bij de derde, BPM III, is het einde van de tunnel in zicht. Verzet, opstand en rebellie zijn juist hier veel voorkomende uitingen. De onderliggende kwaliteiten zijn kracht en creativiteit. De potentie is individualiteit, eigenheid, zelfstandigheid.

De vierde, BPM IV, leidt tot vrijheid. Een open hart, een open mind en open handen worden ten diepste beleefd. De kwaliteit hiervan is verlichting, zuiverheid. De potentie is helder zien, helderziendheid.

Bij BPM I en IV past de ervaring van de zegen, bij BPM II en III die van de vloek. Pas in BPM IV kan de zegen van de vloek worden ervaren.

Dat is ook zichtbaar in de Bijbelse verhalen, wanneer de gelaagdheid hiervan wordt voorzien. God zet iets in gang, is er de dader van dat iets in beweging wordt gezet wat de mens verder brengt. Zo bezien is de vloek de kern van de zegen.

³⁵ *De dood staat op*, Laurens ten Kate, 2013, *Tijdschrift voor Theologie*, 1ste kwartaal, blz. 26-43

³⁶ *Evangelie van Thomas: 22*, Heilige teksten.nl